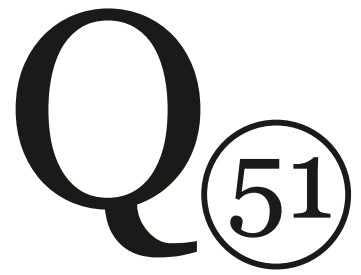

**aprenent amb persones adultes: educació permanent i novació,
ciutadania, democràcia i apoderament de les dones**

Quaderns d'Educació Contínua

**aprenent amb persones adultes: educació permanent i novació, ciutadania,
democràcia i apoderament de les dones**

Editors

Iolanda Corella Llopis
i pep aparicio guadas

Consell de direcció i coordinació

Tere Vila, Encarna Such Cardona, Juanma Sanchis Marqués, M. Nieves Roselló, María José Picher, Carlos Pallarés, Rosa Navarro, Pascual Múrcia Ortiz, Dolors Monferrer Ferrando, Rosa M. González Conca, Goio Fidel Sarmiento, Manuela Fuentes Martínez, Marta Malet Carol, Mila Grau Alepuz, Loles Martínez Cebrián, María Gabarda Riofrío, Francisca Borox López, Isabel Aparicio Guadas

Consell de redacció i assessorament

Antonia de Vita (UNIVR), Dolors Vinyoles (Escola de la Dona-Diputació de Barcelona), Inma Vilatersana, Jordi Vallespir (UIB), Antoni Tort (UVIC), Joan M. Senent (UV), Manuel Rodríguez (UV), José Ignacio Rivas (UMA), Piergiorgio Reggio (UNICATT), Cruz Prado (ULASALLE), Anna Maria Piusi (UNIVR), Agustí Pascual (UV), Isabel Redaño Francés (IPF), Sebas Parra † (UdG), Josep Mª Navarro i Cantero (LFCOOP), Peter Mayo (UM), Vicent Mas (UA), Àngel Marzo

(UB), Manel Martí Puig (UJI), Fernando Marhuenda (UV), Fernando López Palma (UB), Licinio C. Lima (UMINHO), Colin Lankshear (JCU), Michele Knobel † (MSU), Francesc Hernández Dobon (UV), Francisco Gutiérrez † (ULASALLE), Anna Gómez (UVIC), Paula Guimarães (UL), Pep Lluís Grau, Gloria Díaz (UB), Joan Colomer (UdG), José Clovis Azevedo (Centro Universitário Metodista IPA), Rafa Castelló (UV), Isabel Carrillo (UVIC), Marián Aleson Carbonell (UA), Xavier Besalú (UdG), Antonio Benedetto (UV), José Beltrán Llavador (UV), Clara Arbiol González (UV), Vicent Aparicio (UV), Júlia Haba Osa (UV), Marina Aparicio Barberán (IPF), Consol Aguilar (UJI), David Abril (UIB), Loris Viviani (IPF), Mariola Aparicio Cortés (EOI Xàtiva), Mercè Morey (UIB), Diego Morollón (IPF), José R. Belda Medina (UA), Eduardo Carbonero Martínez (epAlv), Magdalena Balle Garcia (CEPA Son Canals, Illes Balears), Maira Tavares Mendes (Universidade Estadual de Santa Cruz, UESC)

Correcció i traducció
Joaquín Martínez Ortiz

Disseny i maquetació
gap

Quaderns d'Educació Contínua ☆ 51

Primavera 2024 • 18 €

Quaderns d'Educació Contínua. Nova etapa Redacció, secretaria i administració:

C/. Sant Agustí, 7 • 46800 Xàtiva
tarepa.pv@gmail.com

ISSN: 1575-9016

ISSN: 2605-1796 (digital)

Dipòsit legal: V-5125-2000

Revista indexada en GeoDatos: Indexador de Geografia e Ciências Sociais
<http://www.dge.uem.br>

(Quaderns d'Educació Contínua
no es fa responsable de les opinions
dels col·laboradors de la revista.)

Títol: Aprenent amb persones adultes

Autor: persones anònimes

Tècnica: Pigments sobre roca

Dimensions: ?

Any: ?

IPF: Institut Paulo Freire • UV: Universitat de València • UdG: Universitat de Girona • UVIC: Universitat de Vic • UJI: Universitat Jaume I de Castelló • UA: Universitat d'Alacant • ACEFIR: Associació Catalana per l'Educació, la Formació i la Recerca/Associació Europea d'Educació d'Adults • UB: Universitat de Barcelona • FDC: Desenvolupament Comunitari • UIB: Universitat de les Illes Balears • UM: Universitat de Malta • UMINHO: Universitat del Minyo • UNIVR: Universitat de Verona • ULASALLE: Universidad de La Salle • UNICATT: Universitat Catòlica de Milà • UMA: Universitat de Màlaga • UL: Universitat de Lisboa • JCU: James Cook University • MSU: Montclair State University • LFCOOP: La Fàbrica Cooperativa

Sumari

editorial

carpeta

El feminisme com a eina epistemològica i pedagògica

Inmaculada Verdeguer Aracil i Sandra Obiol-Francés • 7

Repensar l'educació de adults: una forma d'enfortir la democràcia en temps de crisi

Francesco Vittori i Mattia Falser • 20

Decolonitzant l'Educació de Persones Adultes des de l'Aprenentatge Servei basat en l'art

Auxiliadora Sales i Ciges • 36

Els objectius de desenvolupament sostenible i la universitat com a eines de resistència i transformació per a les dones Khmer Krom

Julia Haba Osca • 51

contínua

Perspectives feministes i ecofeministes dels sabers pedagògics per a imaginar la transició eco-social

Antonia De Vita • 63

persones, territoris i experiències

Aprenent amb Alicia Gil Gómez: Gènere, Violència, Poder i Conflictes en les Organitzacions de Dones

Alicia Gil Gómez • 73

Juntes podem més

Begoña de Orte i Ana Vela López • 82

Discursos d'odi a l'aula: context i eines pedagògiques

Sergi Amat Giró • 92

Compartir experiències, aprenentatge a l'una

Mónica Sales Giner • 101

Bones pràctiques d'inclusió social i orientació laboral en educació de persones adultes. Aprendre a normalitzar la dis-capacitat intel·lectual

Teresa Begoña Cuenda Gómez i Rosario Bosch Rodríguez • 108

investigació

TAREPA-PV: el taller de renovació de l'educació de persones adultes al país valencià: una conversa sobre +40 anys de renovació pedagògica, la nostra perspectiva

Pascual Murcia, Dolors Monferrer, Paqui Borox • 115

arxiu

dialogica

La importància de la formació permanent quan aquesta està arrelada als contextos socials, culturals, i polítics i a la vida quotidiana

Dolors Monferrer Ferrando • 129

fotografia Acte de lliurament L'ESQUEIX a Sebas Parra • 136

llibres

Gènere, literatura infantil i juvenil i formació d'identitats. Consol Aguilar Ródenas

Irene Soler i Cremades • 139

Com participar

Quaderns d'Educació Contínua?

Les pàgines de la nostra revista estan obertes a tot tipus de col·laboracions relacionades amb l'Educació i la Formació de les Persones Adultes. El nostre interès és oferir la publicació a tots aquells que desitgen col·laborar en ella exposant els seus coneixements, les seues reflexions i experiències analitzades. Així com també a les persones i institucions que desitgen difondre a través dels Quaderns d'Educació Contínua les seues iniciatives i activitats dins d'aquest àmbit.

Les col·laboracions han de requerir les següents condicions bàsiques:

- L'extensió dels treballs serà de 10 pàgines en format DIN A-4, a doble espai, amb un títol que sintetitze el seu contingut. És convenient d'intercalar apartats que divideixquen i ordenen les diferents parts de l'exposició.
- S'enviarà dues còpies del treball acompanyades d'una versió d'aquest en suport informàtic, preferentment en Winword. S'aconsella, si el tema ho permet, incloure gràfics, quadres sinòptics, etc., que il·lustren i completen el contingut del text.
- Com és natural la revista podrà realitzar una «correcció d'estil» sobre el text original, que en cap dels casos alterarà els conceptes ni l'enfocament adoptats per l'autor.
- Notícies i dades per a ser incloses en les pàgines informatives de la revista, sobre congressos, jornades, convenis, acords, programes, plans, iniciatives, projectes; cursos, conferències, debats, premis i cursos; publicacions de llibres, revistes, manuals, etc.
- Ha d'incloure sempre la font responsable i les notes de referència on el lector pugui requerir major informació.

TAREPA-PV: el taller de renovació de l'educació de persones adultes al país valencià: una conversa sobre +40 anys de renovació pedagògica, la nostra perspectiva

Pascual Murcia, Dolors Monferrer i Paqui Borox

“...com a persones educadores i persones educandes crítiques, som ‘aventurers’ responsables predisposats al canvi, a l’acceptació d’allò diferent”.

paulo freire

Introducció

Fer una conversa reflexiva de tres persones que van incorporar-se a TAREPA en diferents èpoques i amb perspectives diferents del treball realitzat durant quaranta anys d'una associació de renovació pedagògica exigeix, d'una banda, tenir en compte el context i l'estructura social on s'ha desenvolupat i, simultàniament recordar i actualitzar les pretensions i objectius transformadors que hem i continuem pretendent en la societat valenciana a través de la Formació de Persones Adultes (FPA).

Les tres persones que donem contingut a aquest escrit, malgrat aquestes trajectòries divergents, tenim un pensament en comú: el de ser conscients que tota estructura social tracta de reproduir-se, mantenir-se i que les finalitats de l'educació estan subordinades a aquest objectiu de reproducció social; el que fa que l'educació no és un instrument en si mateixa que pugui realitzar una transformació social però, d'altra banda sabem que, l'educació, per la seva especifici-

tat de les seves relacions humanes que es donen en el seu si, té una estructura organitzativa feble, que presenta esquerdes on els canvis socials puguin entrar i aconseguir la seva transformació, perquè no hi ha transformació social que no estigui reforçat en el fet educatiu.

En resum: No sols ajudar al fet que la FPA s'estenguera des de la recuperació de les llibertats democràtiques com a servei públic per a les persones adultes que configuren la societat valenciana, sinó que aquesta formació fora específica i desenvolupés l'autonomia personal i l'esperit crític, mitjançant el treball participatiu i interdisciplinari, l'autoorganització dels Centres de FPA, creant nous espais educatius, socials i culturals, que aprofundeixen l'autogestió social dels seus participants. I per això, és necessari el treball cooperatiu dels propis educadors/es com a tasca formativa pròpia per a realitzar, fonamentar i estendre millor aquesta finalitat amb les persones adultes amb l'objectiu que una educació renovadora, específica i alternativa aconseguira una major participació social i democràtica del conjunt de la ciutadania valenciana. En resum: Què hem pretès i pretenem amb el treball educador renovador des del nostre Taller de Renovació de l'Educació de Persones Adultes del País Valencià (TAREPA-PV)?

1. Quins són l'origen i els motius de la nostra autònoma participació a la FPA a través d'una associació de renovació pedagògica com TAREPA-PV?

Dolors: La meua entrada a TAREPA va ser, quan ja havia deixat de treballar al que van ser els inicis dels Serveis Socials a la Comunitat Valenciana des de la Diputació de València. Quan vaig saber de TAREPA, aquesta associació ja tenia molt de recorregut. Vaig entrar a l'Educació d'Adults al curs 1988/89 al centre Miguel Hernández de Sagunt i, malgrat els cursos inicials envers la formació de persones adultes que des de la Diputació se'ns va oferir i jo havia realitzat, tenia el convenciment que la meua formació al voltant la Formació de Persones Adultes era insuficient. Eixe va ser el motiu pel que vaig apuntar-me a aquesta associació de renovació pedagògica d'EPA.

Paqui: Pensar quin va ser el moment en que decideixes formar part d'un grup de renovació pedagògica i participar plenament al llarg de quasi tota la teua tasca com a mestra no és fàcil. L'experiència sentida i viscuda ha estat un procés al llarg del temps acompanyada d'unes accions que, com diu pep aparicio guadas, son "*unes accions (re)novadores que duen en si mateixes una resignificació d'una educació i una política altres, una escola i unes iniciatives formatives altres, que construïm cada dia la llibertat i la igualtat, l'autonomia i la solidaritat, l'emancipació, ex novo, i la seva capacitat d'invençió-creació (pronunciar, anunciar, denunciar...)*". Al llarg d'aquest trajecte, les accions han anat acompanyades de diverses situacions, tant personals com col·lectives, i he sentit i pensat moltes coses.

Pasqual: No obstant això la meua vinculació amb TAREPA, ve des de la seva mateixa constitució i d'una evolució personal i vivencial de la meua pràctica educativa: assajos d'alfabetització amb companys del servei militar, posada en marxa del que després seria la Universitat Popular de la ciutat de València i incorporació a l'equip de treball inicial de la Diputació de València l'any 1981, amb docència inicial a Xest, Godelleta (medi rural) i definitivament en 1982 a Mislata (medi urbà).

En un principi, vaig assumir com a lògica les orientacions pedagògiques generals de 1974, però aviat la realitat educativa amb persones adultes exigia trobar un enfocament específic de la EPA, ja que aquesta es trobava subordinada a una EGB escolar orientada a nens/es o joves. Unit això al context de canvi social i polític amb les primeres eleccions municipals fan que el treball de l'equip de la Diputació inicié aquesta recerca d'alternatives educatives a través de la reflexió col·lectiva i d'intercanvi d'experiències amb nous enfocaments i territoris (UNESCO, OIT, HISSIS, SEPT, FAEA, AEPA-Catalunya, FE UUPP...). Això em donarà una altra visió-vocació a la meua pràctica educativa amb persones adultes.

Els lògics canvis institucionals educatius —creació de Programa de EPA per part de la Generalitat Valenciana en 1984-1985) amb noves (o velles) perspectives, el creixement de les actuacions i dels centres, amb l'orientació d'atendre la legítima i forta demanda, va fer que es ressentira el model implantat de la recerca en l'acció educativa. El què, des del meu punt de vista, suposarà un qüestionament del model específic i superador del model escolar, pel qual jo i altres companys de la Diputació i de programes municipals havíem apostat. La continuïtat d'aquest treball inicial es va encarnar amb la constitució d'una associació de renovació pedagògica (TAREPA), ja fora del marc institucional, per a participar i col·laborar socialment, pedagògicament i amb la nova administració educativa autonòmica, en els reptes i esdeveniments que l'EPA, de finals de 1984 i principis de 1985, exigia i requeria per a tenir aquest caràcter metodològic propi i alliberador al món formatiu de les persones adultes per a aconseguir una ciutadania valenciana més democràtica.

2. Les nostres actuacions i propostes inicials en el marc institucional autonòmic i estatal

Dolors: Des de la meua perspectiva, i en quan vaig associar-me, vaig començar a conèixer altra forma i manera d'entendre l'educació. És cert, que TAREPA ja tenia bastants anys i realment no vaig viure els primers anys de la seua posada en marxa. Quan jo vaig entrar, TAREPA tenia prou consolidat una sèrie de cursos i relacions amb l'Estat en matèria de formació: cursos de formació per al professorat d'EPA al llarg del curs, l'Escola d'Estiu d'EPA amb la resta d'associacions de Renovació Pedagògica del País Valencià, relacions amb la FAEA, i amb altres organismes internacionals com l'Institut Paulo Freire de Brasil, amb la UNESCO, amb la AEEA, i amb persones destacades

al llarg de món, referents de l'educació d'adults alliberadora, participativa i transformadora en uns temps on no estava de moda Paulo Freire, i al què se li considerava un autor sols important i referent en societats en via de desenvolupament, i ací, ja considerant-nos europeus, no era un referent pedagògic suficientment valorat.

La pràctica majoritàriament en aquells temps ja era prou bancària, neoliberal i gens participativa. La visió era la de una educació d'adults compensatòria i de segona oportunitat. Descobrir per mig de la formació que jo vaig rebre de TAREPA eixa altra mirada, on l'educació té l'objectiu que l'alumnat faça una lectura i escriptura del seu món, com assenyala Paulo Freire, és a dir, amb l'objectiu de formar a ciutadans crítics, actius, solidaris i compromesos amb el món que viuen, va ser per a mi molt important. Des d'ací, la creació d'Associacions d'Alumnes, i la seva participació al centre d'Adults, va convertir-se per a mi, en una prioritat. També la participació a l'aula: aprendre a pensar, a debatre, a opinar tots i totes a l'aula, a donar veu als que mai l'han tingut...

Estar en TAREPA em va suposar tot un canvi en la manera d'entendre la meua feina. Ha estat un autèntic goig i plaer treballar d'aquesta manera. La satisfacció i la felicitat amb què la gent venia a l'escola, a les classes, els canvis importants i significatius que he vist s'han produït en molts alumnes, m'ha reconfortat i m'ha donat la mesura de que la manera d'estar amb ells/es en l'aula i en el centre, era l'adequat, encara que xocava i molt amb tots els altres companys/es que no treballaven de la mateixa manera.

Paqui: Formar part de TAREPA ha estat tota una experiència intencionada d'educació, d'organització on junt amb altres hem determinat objectius, metes, analitzat resultats i accions que han suposat tota una reflexió de situacions a enfrontar, diagnosis previs, fonaments conceptuals d'allò que pensem realitzar on hem definit responsabilitats així com accions diverses: reunions internes, visites, entrevistes, seminaris, tallers, assemblees, cursos que hem produït personal i col·lectiva, des de la participació, plena i activa, en les diferents iniciatives socials (Mesa d'Agents Socials per la FPA, Escola d'Estiu, Institut Paulo Freire Espanya, FEVAEPA...) on hem contribuït en fer propostes que després s'han traslladat en lleis, progressistes, democràtiques i, sobretot, valencianes, perquè han estat les bases, és a dir nosaltres, qui hem dit com i què volem a les escoles, a les associacions... al nostre país. Ja hi havia un camí encetat al qual em vaig incorporar però puc dir que sense la inquietud d'aquelles i aquells pioners avui no estarien ací.

Pasqual: En un principi, com us he assenyalat anteriorment el treball educatiu estava guiat pel caràcter renovador de l'equip de la Diputació: on les nostres actuacions s'orientaven des d'un plantejament integrador i continu de formació —educació integral—. Es partia i prioritzava l'atenció a les persones més desfavorides a nivell educatiu: l'analfabetisme funcional, que en 1981 era un percentatge de la població va-

lenciana de més del 27% dels quals un 11% corresponia a l'analfabetisme absolut i la proporció d'entre homes i dones era d'un 25% i 75% respectivament.

L'enfocament del treball per a l'alfabetització funcional s'ha caracteritzat sempre per la innovació de plantejaments i l'elaboració de materials propis (cartilles d'alfabetització "Para ser más libres", mètode d'alfabetització Signa...) per a adequar-los a l'especificitat de les realitats socioculturals i territorials de les persones adultes: la metodologia dels nuclis generadors de Paulo Freire i la del Llenguatge Total de Francisco Gutiérrez van ser la base renovadora per a aquesta contextualització del món de les persones adultes. El plantejament globalitzador (mòduls temàtics —la salut, l'entorn, el consum...) i el plantejament interdisciplinari de les àrees de coneixement van ser altres maneres de projectar aquest treball a altres nivells de la formació bàsica reglada (estudi dels rebuts de la llum i de l'aigua, de nòmines, la premsa com a material de treball...).

Però la meua pràctica educativa col·lectiva no ha tractat únicament d'ensenyar a llegir i escriure, també de descobrir el món social, econòmic i/o polític on s'integra la persona adulta, és a dir practicar una alfabetització sociopolítica i necessària per a la construcció d'una ciutadania democràtica. El nostre treball educatiu es completava amb la formació per a la participació i animació sociopolítica i cultural més una orientació de la formació integradora per al treball. D'ací es deriven múltiples activitats (xerrades, recuperacions festives, elaboració de revistes pròpies, cinema-fòrum, orientació laboral, atenció de necessitats específiques que abordaven temàtiques disperses i anteriorment no tractades: sexualitat i afectivitat, planificació familiar, alimentació i salut, economia i atur, taules rodones sobre temes de política locals, visites museus, excursions per a conèixer la geografia valenciana... Eixos van ser els inicis, on m'agradaria ressaltar el buit formatiu vital que havia deixat la Dictadura franquista juntament amb l'ansia, el desig, i la predisposició a aprendre de les persones adultes d'aquest període.

3. Les necessitats educatives i institucionals en la transició democràtica dels anys vuitanta i noranta. El procés d'implementació educativa de les persones adultes amb l'assumpció de les competències de l'EPA (1985-1995)

Dolors: No vaig viure en la Formació de Persones Adultes la transferència de competències en matèria educativa a la Generalitat Valenciana que va produir-se en 1985. En eixos anys vaig estar treballant d'educadora de menors marginats en el barri de Santa Rita de Paterna, iniciativa experimental amb altres barris de la província de València que va dur endavant la Diputació de València en diferents llocs que van considerar-se marginals. Van ser els inicis dels Serveis Socials quan aquests tampoc no existien encara. Una vegada terminada aquesta experiència de la Diputació, vaig tenir

l'opció d'accedir a una plaça de mestra de Formació de Persones Adultes en el centre de FPA Miguel Hernández de Sagunt. Vaig arribar allà el curs 1988/89.

Els centres de la Generalitat Valenciana ja tenien alguns anys de funcionament, malgrat que encara hi havia una estructura on el professorat de la Diputació que hi havia aplegat anys abans a eixos municipis que el professorat de Conselleria, continuaren en els barris marginals que inicialment la Diputació havia destinat al seu professorat. En el meu cas, vaig ser destinada junt a altra companya al barri de Baladre de Sagunt, depenent, a tots efectes, del claustre del Centre d'EPA situat al Port de Sagunt.

Va ser, doncs, el professorat de la Diputació, des d'on va eixir la iniciativa de la constitució del Taller de Renovació Pedagògica d'EPA del País Valencià, (TAREPA) en 1984 junt a d'altres professionals i mestres implicats i compromesos que havien iniciat els processos educatius de FPA, i els que iniciaren i participaren en tot el procés d'accés dels mestres funcionaris de la Conselleria a la FPA.

Paqui: Va ser el sentit de lluita i treball en equip, que impregnava a totes les persones que formem part del taller i també a totes aquelles que al llarg de la seua història han estat membres del mateix, el que va marcar tot el moviment envers una idea de Educació d'Adults. Sols des d'aquesta perspectiva de treball en equip, on junt amb els alumnes hem explorat situacions controvertides escrivint la nostra pròpia història en un món ple de canvis, reptes i contradiccions, puc parlar de tot un procés d'aprenentatge personal, on el diàleg, el conflicte... han marcat la meua pràctica com a educadora. He fet i faig —mai es deixa de ser mestra— d'educació i formació permanent en totes les seves dimensions política, cultural, pedagògica...

El camí encetat al llarg de tot el temps viscut en TAREPA, m'ha ensenyat que res es aconsegueix sense un compromís ferm amb l'educació permanent. Aquesta és una lluita, si volem re-novar necessitem lluitar, doncs, no sols amb idees teòriques podem canviar l'educació i la formació de persones adultes. Totes i tots els que hui estem ací som lluitadors i lluitadores. Mai ens han donat les coses fetes.

Pasqual: M'han demanat les meves companyes que compte com a membre fundacional de TAREPAPV quines van ser els arrels i les circumstàncies socials que van donar origen a la nostra associació, com a grup autònom de professors/es amb ganes de participar en el desenvolupament de la FPA des de la pràctica i la reflexió en el treball pedagògic de les aules i els Centres educatius de FPA. Moltes propostes inspiradores venen de la tradició renovadora de la Escola Nova i l'Escola Moderna de finals XIX i principi del segle XX (Dewey, Montessori, Ferrer i Guàrdia...), unes altres de l'estudi experiències educatives de la II República (escoles societàries, missions pedagògiques, universitats populars, ateneus obrers...) més les experiències contades i transmises de grups de professors de renovació pedagògica a través de les successives edicions de Escoles d'Estiu. Però crec que és el marc d'esdeveniments socials i po-

lítics el factor determinant perquè una cinquantena de mestres, reunits el 6 d'Octubre de 1984 a Sedaví i, a l'empar de l'anàlisi de la problemàtica de la EPA (descoordinació, falta d'aclariment pedagògic, heterogeneïtat laboral, buit administratiu, etc.) i dels vents de canvi sociopolític radical, es proposa per a des d'una coordinació horitzontal, des de baix, des dels nous centres educatius de FPA del territori valencià i davant els esdeveniments fonamentals que es produïen:

- El debat per a una Llei Marc Estatal d'Educació de Persones Adultes, específica i singular.
- El creixement quantitatiu de Centres de FPA a l'empara d'iniciatives polítiques municipals i d'altres sociopolítiques.
- El traspàs de les competències a la Generalitat Valenciana i, per tant, de les competències educatives per al País Valencià (Reial decret 2093/1983, de 28 de Juliol), on apareixen noves estructures polítiques i administratives per a la FPA però amb noves tensions en els plantejaments i factors sociopolítics a l'hora d'abordar actuacions integrals en el camp de la FPA.
- Creació del Programa d'Educació de Persones Adultes al gener de 1985, que va suposar l'estructuració de les noves estructures polítiques, administratives i jeràrquiques per a la FPA, amb canvis organitzatius i curriculars d'actuació. Va ser un altre gran impuls social i polític, que va assumir en principi algunes de les nostres propostes educatives re-novadores tant en la selecció del perfil i formació de la persona educadora de persones adultes com de consolidar la necessitat de la formació de base (alfabetització funcional), però que més tard, va provocar una tensió al no aprofundir en els àmbits d'actuació educativa integral i específica per a la FPA; i, des de TAREPA-PV, vàrem fer tres coses: a.- elaborar una crítica real i radical al decret de creació d'aquest programa; b.- crear un butlletí en el qual vàrem fer públiques les nostres posicions i l'esmentada crítica, tot aportant alternatives concretes; c.- publicar, en un extens article, aquesta crítica, i el nostre posicionament, etc. en el mitjà públic de comunicació què, aleshores, tenia la Conselleria d'Educació (Papers, Abril 1985).

En aquest context recorde com va ser passar d'una Escola de Persones Adultes a un Centre Públic de FPA a Mislata al curs 1984-85, on el professorat de la Diputació va fer la preparació de curs per a la integració conjunta amb la nova plantilla procedent de la Conselleria d'Educació, assumint, en un principi en condicions d'igualtat tant el treball directiu i com el docent del nou Centre. Procés que més tard, en major o menor grau, es va trencar dins d'aquests Centres, amb obstacles, quan es tractava d'assumir les responsabilitats directives i d'una determinada docència que els diferents tipus de personal docent havíem d'assumir.

4. La Llei d'EPA de 1995. De l'esperança a la immobilitat. El procés tensi- onat entre el disseny de programes educatius específics per a la Formació de Persones Adultes (FPA) i el model conservador, acomodatiu i unifica- dor, de l'educació "bancària"

Dolors: En l'any 1989/94 va començar un procés participatiu des dels diferents àmbits de la formació de persones adultes: associacions, organitzacions, sindicats, ajuntaments... coordinats i impulsats per TAREPA, que tenia un doble objectiu: i.- la millora de la FPA per a la ciutadania i de les condicions laborals, docents... ii.- la promulgació d'una llei específica i singular de FPA.

Aquest procés-moviment, de baix a dalt, des de les Intercomarcals de Castelló, Alacant i València, així com del Col·lectiu de Mestres Municipals, els sindicats UGT, STE-PV i la Federació d'Ensenyament de CC.OO.-PV i la FEVAEPA (Federació d'Associacions d'Alumnes de FPA) va anomenar-se, Mesa dels Agents Socials per la FPA. Aquest procés-moviment volia millorar la FPA per al conjunt de la ciutadania i una norma específica valenciana que superés el plantejament assistencial i compensatori, que fins eixe moment tenia la pràctica socioeducativa de la FPA.

Es volia una norma educativa que posara en marxa un plantejament pedagògic que s'adaptara a totes les necessitats educatives i formatives que tinguera la població adulta valenciana. No era remedial, volia preparar per al present i futur a una població que vivia i viu en una societat en canvi constant i que necessita d'una formació adient segons les seves necessitats, interessos... Formar i preparar ciutadans actius i crítics amb la societat en la que viuen. Per aconseguir aquest objectiu, amb un treball pioner, de baix a dalt, i amb la participació de la societat: mestres, sindicats, associacions d'alumnes, partits polítics, ajuntaments, organitzacions pedagògiques, etc. va aconseguir-se la promulgació de la Llei 1/95 de Formació de Persones Adultes (20 de gener de 1995). Una vegada promulgada aquesta Llei, és des de TAREPA i alguns sindicats, bàsicament, on es valora la necessitat de realitzar molta formació per al professorat per tal d'anar interioritzant aquest nou model que ens situa en un model europeu i més avançat, i que dona veritablement resposta a les moltes necessitats, interessos... formatives de les persones adultes.

Però és, en maig de 1995, quan el PSOE va perdre les eleccions autonòmiques, i va guanyar el PP, situació que ha suposat un dels entrebancs al desenvolupament d'aquesta norma: el PP va votar en contra d'aquesta Llei, i era qui, ara, conformat el nou govern, havia de desenvolupar-la —cal assenyalar que entre les 100 mesures que el PP volia posar en marxa, quan guanyara aquestes eleccions, estava la derogació de la Llei 1/95 de FPA—.

I a més a més, la resta d'àmbits institucionals i/o sociopolítics, veritablement no van fer ni la defensa ni les accions reals i efectives respecte d'aquest model socioeducatiu que s'assenyala a la Llei 1/95 de FPA.

Això va significar que des de TAREPA va impulsar-se, per una banda una quantitat important d'iniciatives, esforços, mesures, campanyes... en matèria de cursos de formació per al professorat de FPA que ja l'Administració no anava a fer i per altra, malgrat l'abandonament de molts mestres del moviment de la Mesa dels Agents Socials, ara que ja governava el PP, se va considerar com a prioritari generar un moviment d'impuls de la Mesa dels Agents Socials per la FPA per tal de realitzar moltes accions de diferent tipus per a pressionar al nou govern en el desenvolupament de la Llei 1/95 de FPA. Van fer-se grans actes de reivindicació, protestes, manifestacions, accions, reunions i propostes als polítics, ajuntaments, per tal d'aconseguir entre tots i totes no sols la no derogació de la Llei, que és el que volia el govern, sinó el seu desenvolupament. És a dir, TAREPA va ser la impulsora de la Llei de FPA, contant amb una ciutadania compromesa i va començar a pressionar des de diferents àmbits, socials, sindicals, polítics... per tal que la Llei se desenvolupés.

Això finalment, va aconseguir-se en 1.997, quan amb negociacions de la Mesa dels Agents Socials, formada en la seua permanent, per mestres de TAREPA en la seua majoria. Va començar en aquell moment la regulació normativa que fins ara té la Formació de Persones Adultes a la Comunitat Valenciana. Regulació que manté l'esperit inicial de la Llei 1/95 de FPA i que malgrat els canvis que han hagut a nivell estatal amb diferents lleis orgàniques d'Educació, no han anat en línia diferent del que s'assenyala en aquesta norma educativa.

Pasqual: M'agradaria afegir que els processos educatius i actuacions de determinats Centres des de 1985 a 1995, caracteritzats per una participació real de l'alumnat en Comissions Pedagògiques, en Assemblees de Centre i, a més, amb la constitució d'associacions d'alumnes i associades, part d'aquestes associacions, en la FEVAEPA (Federació Valenciana d'Associacions de Persones Adultes). I davant les seves propostes i demandes, es va anar transformant el model inicial dels tres àmbits (formació reglada bàsica, animació sociocultural i formació per al treball) en actuacions de programes emergents que anaven a servir de proposta per al Disseny dels diferents programes que contemplava la Llei de 1995. Era una adequació als canvis socials i econòmics produïts durant aquests anys en la societat valenciana; uns programes elaborats des de les necessitats i interessos, i transformades en demandes cap a una educació al llarg de la vida: accés formatiu i laboral de les dones; la recuperació de la llengua i de la cultura valenciana; l'ampliació de la formació bàsica a l'Educació Secundària; la formació de les persones nouvingudes; l'aprenentatge de nous llenguatges —idiomes, informàtica...— la formació ocupacional; la formació mediambiental, la formació per l'oci i el temps lliure...

Paqui: Pense que TAREPA-PV ha estat l'eix vertebrador de tot el procés-moviment social Mesa del Agents Socials per la FPA. Les seves propostes, la implicació dels i de les seves membres per aconseguir una legislació específica, amb accions es-

pecífiques i una formació que res tenia a veure amb els que feia als Centres de Professors (CEPS i CEFIRES) donat que també inclou a les persones educandes. Això significava tenir present que amb la Llei 1/95 no estava tot fet. Hi havia que estar vetllant, i que el seu desenvolupament no es distorsionés de la idea que front a un ensenyament excloent, basat en una pedagogia bancària, nugada a coneixements bancaris, incapaç de promoure processos de participació entre els seus agents i tancada, era necessària una nova forma d'aprendre, democràtica en els seus fins i mitjans constituïda per totes i tots, amb nous sabers, metodologies i formes d'aprendre i on els agents, com els educands, poc considerats en els processos d'ensenyament-aprenentatge, veieren com la seva veu era escoltada amb atenció. És així i baix aquesta idea com des de TAREPA es promou i es dediquen esforços a la creació de la FEVAEPA, organització formada per les associacions de persones adultes participants. Però tristament comencen veus que obliden el que anomenem “bé comú” i sorgís la idea “a veure que aconseguís per a mi”. L'idea de lluita com un tot va anar desapareixent i això és aprofitat per les institucions —i també per part d'algunes entitats, iniciatives...— que legislen decrets que separen, i beneficien a uns i no a altres. És, des d'aquest moment, aproximadament des del 2001-2007 quan s'inicia un camí de fugida i de “*salvese quien pueda*”. Així estem ara, amb una FPA escolaritzant i totalment ordinària, on les escoles van camí de convertir-se en altres espais, ensinistradors, que el que menys tenen com a característica és ser democràtics, crítics, participatius...

5. Assoliments i fracassos des de la nostra perspectiva de renovació alliberadora de l'EPA

Dolors: La voluntat i l'ànim era que la perspectiva re-novadora s'haguera convertit en la línia general pedagògica que s'assenyala a la Llei 1/95 de FPA i tota la seva normativa posterior i que respon a un model d'ensenyament i de pedagogia que està allunyada de l'educació bancària que es donava majoritàriament als centres de FPA i que aquest model pedagògic no es quedés circumscrit sols al professorat de la renovació pedagògica.

El fet de que el PP va governar durant vint anys la Comunitat i sent uns dels partits que no volia aquesta llei, va fer que l'interès real per millorar la formació del professorat que aplegava als centres de FPA no haja estat una prioritat. I l'avanç, malgrat lluites, pressions socials, negociacions sindicals... cal assenyalar que el desenvolupament d'aquesta norma no s'ha produït més que molt parcialment. No ha estat derogada, malgrat alguns intents que van haver fa uns anys, però veritablement, no s'ha desenvolupat.

Malgrat tot açò, el professorat de TAREPA, allà on hem estat, hem intentat marcar formes i pràctiques innovadores, compromeses, participatives i transformadores tan en l'àmbit referit al treball a les aules, com als centres educatius, com als barris,

com als municipis. Sense oblidar-nos que la qüestió fonamental és la d'una educació i formació on el centre de la qual ha d'estar sempre la persona adulta i les seves circumstàncies, i per tant el procés d'ensenyament-aprenentatge parteix de les necessitats, interessos, contextos i desitjos de les persones adultes participants.

Tot eixe objectiu per tal d'aconseguir i avançar cap a una ciutadania activa i participativa: això s'ha fet en les associacions d'alumnes dels centres on hem treballat, considerant la participació de l'alumnat com una prioritat, dins de les aules, en els centres d'EPA, etc. La creació de l'Associació d'Alumnes d'un dels centres on vaig treballar, va ser, per a mi, una experiència molt enriquidora, i on més vaig aprendre. Així com el treball amb persones adultes 'penades', amb persones nouvingudes, amb persones gitanes... sense el meu aprenentatge en TAREPA estic segura que la meua vida educativa no haguera estat tan feliç i enriquidora com per ha mi ho ha estat.

I em va servir per ser millor mestra i millor persona, i no sols és el que jo he viscut, els canvis i també el que el mateix alumnat m'ha tornat: agraïment, afecte, compartir el que després han fet amb la seua vida, persones amb més autonomia, amb més autoestima, i amb una major comprensió i crítica del món que viuen. Sincerament, crec que amb una educació bancària, mai haguera experimentat la meravella de veure les transformacions educatives, personals, socials... que he vist en ells i elles. Mestres de vida han estat per a mi. I sense oblidar el molt que he après dels companys i companyes de TAREPA.

Paqui: No m'agrada parlar de fracàs perquè pense que les situacions que vivim són el resultat de les nostres decisions i hem decidit deixar de somiar i com diu Freire: “*el sueño también [és] un motor de la historia. No hay cambio sin sueño, como no hay sueño sin esperanza [ni sense utopia]*” (Freire, 1998: 87). Hem decidit que tot està fet, deixant caure tot un camí fet i ‘*I have a dream*’ s’ha convertit en un discurs i no en un manifest-acció permanent per a l’activitat i la mobilització contínua. Un camí, més que un destí, una meta. Hem deixat caure la possibilitat de posar en tela de juí les institucions, i el corol·lari de les entitats i iniciatives que la suporten i hem deixat caure la participació activa en el desenvolupament de la llei 1/95 de FPA i, per tant, la possibilitat d’exercir el poder instituent de nosaltres mateixos, de la societat. (Rebellato, 1995: 185)

Pasqual: Els assoliments són difícils de quantificar, però un d’ells serien les capacitats desenvolupades per les persones que ens hem relacionat en tots aquests processos educatius, marcats per la generositat i la humanitat, implementats per TAREPA. I sobretot, i potser el més important, procurar projectar i/o plasmar en la nostra labor socioeducativa junt i amb altres persones eixes característiques: el subjecte educatiu com a protagonista del procés, amb la capacitat de prendre la paraula, de desenvolupar la curiositat humana, el sentir l’apreci, el respecte de cultures, el desenvolupament singular i col·lectiu de conscienciació i de transformació sobre el temps i el món social que ens ha tocat viure... donant processos de vida i de creació humana.

Insistís en posar l'accent en l'enriquidor que és el desenvolupament de la potencialitat humana quan en el centre del procés educatiu posem al subjecte com a raó i sentit de la relació educativa. Recordant les paraules d'un vell professor, Gonzalo Anaya: *“una escola que no afavoreix el desenvolupament humà, per molts afanys científics amb que s'adorne, és una escola socialment inútil i nociva”*.

Aquest potser, és un bon paràmetre dels nostres assoliments i del desenvolupament de la nostra potencialitat humana “testimoniada” i desenvolupada de manera autònoma per les persones que han interactuat en els processos educatius i culturals duts a terme des d'aquests plantejaments, impulsats des del constant treball re-novador de la nostra associació (projecte GAMA, Històries de Vida, Materials de renovació de continguts per al graduat, la matematització d'articles de premsa, elaboració de diaris, recuperació de la memòria històrica, Guia de Cercles de Conversa i un llarg etc.).

Si parlem de fracàs, podem assenyalar la paralització del desenvolupament de la Llei, tant per la falta de voluntat política com per la pèrdua progressiva de la capacitat social d'influir en el seu desenvolupament. La part social, representada entre d'altres, per la Mesa d'Agents Socials que des de 1989 a l'any 2001 va ser capaç, amb les seves mobilitzacions i concentracions específiques en la defensa del sector, de paralitzar la derogació de la Llei. Però no va aconseguir, des del meu punt de vista, a partir del segle XXI implicar a més professorat, alumnat, agents sindicals, universitats i centres en aquesta línia conjunta de resistència, esforç i renovació educativa.

Les conseqüències de no desenvolupar La Llei Valenciana de FPA i l'augment i l'adequació territorial i integral dels programes que projectava la Llei de FPA, significa per a mi, una manifestació de la infravaloració política i/o social del coneixement i la formació de persones adultes: des de l'economia, per a evitar l'exclusió social de grans sectors de la població valenciana, de la formació per a l'ocupació de qualitat, la creació d'una ciutadania activa i participativa... Idees que posteriorment estaran recollides en el Memoràndum Europeu del 2001. I ara recorde l'aforisme de Dereck Bok que assenyalava què passa quan es menysprea o margina l'educació en general: *“Si vostè creu que l'educació és cara, proveu amb la ignorància”*.

6. El futur de l'Educació de les Persones Adultes

Dolors: El futur de l'Educació de Persones Adultes, vindrà marcada per les línies que des de l'àmbit polític es plantegen. Un model neoliberal o un model emancipatori i transformador. Pel mateix la qüestió de la formació del professorat és un element central, i això també depèn del model socioeducatiu que des de les Administracions Públiques es vullga implementar. En aquest moment el model és bancari i d'entreteniment majoritàriament, conservador.

Però tampoc podem oblidar la capacitat que les persones adultes tenim d'incidir en la nostra societat, en el nostre entorn... on podem propiciar una formació de per-

sones adultes no formal en altres espais de participació social, si es vol, entre altres, generant espais de formació que es poden realitzar en ONGS, organitzacions socials i culturals, etc. creant espais de reflexió, debat, de pensament crític, etc. en llocs presencials d'encontre i d'acció col·lectiva. Tot és possible si de veritat es vol, cap cosa està escrita, cap cosa és impossible.

Paquí: Sols faig una xicoteta reflexió. TAREPA-PV, és la forma abreviada d'un gran nom *Taller per a l'acció renovadora de l'Educació Permanent d'Adults al País Valencià*, i una de les seves tasques principals és la re-novació pedagògica. Parlar de renovació pedagògica hui segueix tenint més sentit que mai doncs, estem siguent testimonis d'una tornada als vells paradigmes educacionals —encoberts de pràctiques que en diuen *noves* que tenen les noves tecnologies como el paradís des d'on es pot fer tot—, oblidant el vertader sentit de l'educació: formar ciutadanes i ciutadans responsables, solidaris i crítics. És des d'aquesta perspectiva des d'on TAREPA-PV inicia i continua realitzant tasques de formació, on el re-pensar-se com a professionals de l'educació fonamenta i és el nostre objectiu i com deia Sebas Parra “*convidar a continuar fent camí, perquè, aquesta lluita, com tantes altres, és i serà mentre no construïm un altre món possible que somiem, una lluita permanent i necessària*”.

Pasqual: Jo voldria ser més esquemàtic en projectar per on ha de seguir la FPA per a poder existir com eixe instrument formatiu necessari en el reforç transformador i emancipador. Però és per a mi una tasca difícil. Perquè és necessari insistir en la tensionada disjuntiva dels models, com ja ha dit Dolors, pels quals apostem:

Per un model neutralista, adaptatiu, excloent des de criteris com l'edat, la situació de pobresa, la procedència, la bretxa digital, la diferència cultural... recolzat en nous tecnicismes deshumanitzants (el perill unidireccional de la gamificació educativa o la intel·ligència artificial com a ludificació i/o com nova alienació). O per un model de creació de processos educatius, culturals i socials propis i d'interacció humana (amb predomini de la relació presencial) fonamentals en la vida (en la diferència, en el desig, en l'autonomia, en la ciutadania, en la creativitat...) dels subjectes i la multidireccionalitat en la realització de les potencialitats de l'ésser humà.

De totes maneres per a intentar concretar, la FPA, per a tindre futur ha de passar:

1. per la integració d'actuacions que superen la separació entre Educació, Formació, Ocupació i Cultura.
2. efectuar un canvi en la manera de partir de les necessitats de FPA, que passen per atendre les demandes reals i no l'acomodació de l'oferta pre-disenyada des de l'administració, determinat professorat i centres. Això exigeix crear xarxes de participació amb altres grups i associacions (ONGs, de Veïn@s, de dones, de persones nouvingudes, de joves, culturals...) que intervenen socialment en un territori determinat (creant conjuntament plans ter-

ritorials d'educació permanent), que superen la fragmentació de les ofertes educatives i les possibilitats d'accés en barris d'acció preferent, a l'àmbit rural, a la formació de treballadors/as de petites i mitjanes empreses contemplats en el Pacte Valencià pel Creixement i l'Ocupació... en definitiva a llocs i amb persones on les ofertes no arriben o no existeixen.

Tot això no serà possible, sense una formació específica —inicial i en exercici— de les persones implicades en el seu desenvolupament; així com amb la realització d'estudis i anàlisis sobre la situació i els interessos i les necessitats formatives-socials.

Encara que, com s'ha assenyalat, tot està subordinat a la voluntat política de desenvolupar i secundar econòmicament el contingut de La Llei Valenciana de FPA tan en la coordinació dels diferents programes des dels centres específics de FPA (Art. 13); afavorir l'accés als programes formatius a les persones amb mancances o necessitats de formació bàsica o dificultats d'inserció laboral (Art. 23); potenciar la participació dels agents implicats en la FPA... fomentar canals de participació en l'organització, el funcionament i l'avaluació mitjançant mecanismes adequats; facilitar la promoció de l'associacionisme dels participants; que les federacions d'associacions de participants tinguen representació en el Consell de EPA (Art. 23); pretendre millorar i diversificar les fonts de finançament de la FPA per garantir un suport major dels programes (Art.26) i per a acabar en aquest resum-recordatori d'incompliments del futur de la Llei assenyala: la Generalitat Valenciana contribuirà al sosteniment de les despeses... amb un conveni multilateral (Art.27)

Una última aportació...

“Més de quaranta anys de renovació pedagògica... un temps i un país que, entre la resistència i el compromís, hem anat fent, en un moviment divers, diferent i itinerant que les persones que hem format i formem part de TAREPA com a ciutadans i ciutadanes lliures, compromesos hem creat i realitzat... per tant una iniciativa educativa, sociocultural, formativa... pública i comú alhora, amb unes accions de creació-emancipació i transformació que reviuem-materialitzen l'habitar i recuperar el sentit de l'educació, de la ciutadania, de la practicabilitat de la vida...” (AA.VV., Educació popular, ciutadania i emancipació: un moviment perenne, l'Ullal Edicions, 2019).

INSTITUTO
Paulo Freire

Associació de Persones
Adultes Participants
CPFFPAFRANCESSBOSCHIMORATA

TAREPA - PV

Taller per a l'Acció Renovadora
de l'Educació Permanent d'Adults

L'ULLAL Edicions

AJUNTAMENT DE
LA POBLA DE FARNALS

Assumiràs la veu d'un poble,
i serà la veu del teu poble,
i seràs, per a sempre, poble,
i patiràs, i esperaràs,

(...)

Allò que val és la consciència
de no ser res si no s'és poble.
I tu, greument, has escollit.
Després del teu silenci estricta,
camines decididament.

Cent d'Estellés
1924-2024